

ERDEMLİ-GÜZELOLUK KÖYÜ'NDEKİ TÜRK ESERLERİ

TURKISH MONUMENTS IN ERDEMLİ-GÜZELOLUK VILLAGE

*Lokman TAY****Özet:**

Bu çalışmada, Mersin'in Erdemli İlçesi'ne bağlı Güzeloluk Köyü'ndeki Türk eserleri incelenmiştir. Arazi çalışması neticesinde bir cami, bir mektep, bir çeşme, bir de ilkokul ve lojmanı tespit edilmiştir. Cami, mektep ve çeşme Osmanlı döneminde; ilkokul ve lojmanı ise Cumhuriyet döneminde inşa edilmiştir. Asli hâllerini büyük ölçüde koruyan yapılar, mimari ve süsleme açısından inşa edildikleri dönemin özelliklerini yansıtmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Erdemli, Güzeloluk, Cami, Çeşme, Mektep.

Abstract:

In this article, Turkish monuments in Güzeloluk Village of Erdemli County are studied. As a result of the field work one mosque, one school, one fountain, one primary school and school house are found. Mosque, school and fountain belong to Ottoman era, while primary school and school ouse belong to Republic era. Buildings maintain their original forms mostly and reflect their respective times in terms of architecture and decoration.

Key words: Erdemli, Güzeloluk, Mosque, Fountain, School.

Giriş

Bu çalışmada, Mersin'in Erdemli İlçesi'ne bağlı Güzeloluk Köyü'ndeki Türk eserleri incelenmiştir. Güzeloluk Köyü, Toros Dağları'nın eteklerinde, Erdemli'nin kuzeyinde ve ilçe merkezine yaklaşık 38 km. uzaklıktadır. Köy, XIX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren buraya yerleşen yörükler tarafından kurulmuştur. 1928 yılında bölgeyi ziyaret eden Ali Rıza Yalman, Güzeloluk Köyü'nün 1873 yılında Koyuncu Oymakları tarafından kurulduğunu; köyde 50 hane, 1 cami, 1 okul, 1 demirci, 3 aktar, 1 boyacı, 1

* Öğr. Gör., Erciyes Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü - Kayseri
ltay@erciyes.edu.tr

köşker, 1 bakkal dükkânı ve 1 de kahvehane olduğunu belirtmiştir¹. Köy hakkında geniş bilgiler veren seyyah, ayrıca köyle aynı adı taşıyan bir de çeşmesi olduğunu aktarmıştır².

Arazi çalışması neticesinde Güzeloluk Köyü'nde bir cami, bir mektep, bir çeşme, bir de ilkokul ve lojmanı tespit edilmiştir³. Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde yaptığımız çalışmalarda da köyde tamamı kesme taştan bir cami, bir mektep ve iki adet dükkân inşa edildiği bilgisini içeren bazı belgelere ulaşılmıştır⁴.

Yapılan kütüphane taramasında Güzeloluk Köyü'ndeki bu eserlerin daha önce herhangi bir çalışmaya dâhil edilmediği görülmüştür. Çalışmamızın amacı, Anadolu'nun ücra köylerinden birinde inşa edilmiş olan bu yapıları hem bilim dünyasına tanıtmak, hem de sanat tarihi açısından bilimsel yöntemlerle değerlendirmektir. Katalog bölümünde ayrıntılı mimari tanımları yapılan eserler "Değerlendirme" başlığı altında plan, malzeme ve süsleme özellikleri açısından incelenmiştir.

Cami, mektep ve çeşme köy merkezinde, eğimli bir araziye; ilkokul ve lojmanı ise köyün güneyinde yine eğimli bir arazi üzerine kurulmuştur. Kuzey-güney doğrultusunda dikdörtgen bir alana konumlandırılmış olan cami ve mektep, doğu ve batı cephelerdeki kemerlerle birbirine bağlanmıştır. Cami, günümüzde ibadete açıktır, mektep ise muhtarlık ve misafirhane olarak hizmet vermektedir. Hâlen kullanılmakta olan çeşme, caminin yaklaşık 10 m. batısına inşa edilmiştir. Doğu-batı yönünde dikdörtgen bir kütleden oluşan ilkokul ve lojmanı ise terk edilmiş durumdadır.

1. Mektep

Yapı, doğu-batı doğrultusunda dikdörtgen planlı ve iki katlıdır. Alt kat, cami avlusunun kuzey bölümünü oluştururken; üst kat, iki oda ve bir sofadan ibaret mektep olarak düzenlenmiştir. Arşiv belgelerinde de yapının iki katlı olarak düzenlendiği; alt katta iki adet dükkân, üst katta ise iki oda ve bir sofadan müteşekkil mektebin olduğu bilgisi yer alır⁵. Ancak alt kattaki dükkânlar günümüze ulaşmamıştır. Köy halkının verdiği bilgiler, mektebin kuzey cephesinin 1970'li yıllarda yapılan yol genişletme çalışmalarında

¹ Ali Rıza Yalman (Yalgın), *Cenüpa Türkmen Oymakları I*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1993, s. 184.

² Yalman (Yalgın), *age.*, s. 184.

³ Ayrıca köyde bazı konut örnekleri de bulunmaktadır. Ancak bu yapılar çalışmamıza dâhil edilmemiştir.

⁴ *B.O.A., MF., MKT., 1214/17; B.O.A., MF., MKT., 856/18; B.O.A., DH., MKT., 953/10; B.O.A., MF., MKT., 851/27*. Arşiv belgelerinin okunmasındaki yardımlarından dolayı mesai arkadaşım Öğr. Gör. Remzi Aydın'a teşekkür ederim.

⁵ Cami ve mektebin inşası arşiv belgelerinde şu şekilde ifade edilmiştir. "... muma ileyhe ait beş yüz zirayı hâvi canip yemini tarîk, yasarî tarîk, arkası Candan Ahmet hanesi ve cephesi cami havalisiyle mahdut fevkani dersane odalı şamil bir bab mekteb ve tahtani iki bab dükkânın emval-i hususiye ...". *B.O.A., MF., MKT., 1214/17-3*.

yıkıldığı yönündedir⁶. Kuzey cephedeki malzeme ve örgü farklılığı da bu bilgiyi destekler niteliktedir. Muhtemelen, kuzey cephenin yıkıldığı bu müdahaleler sırasında alt kattaki dükkânlar da ortadan kalkmıştır. Ali Rıza Yalman'ın verdiği cami ve mektebe ait eski bir fotoğrafta, mektebin kuzey cephede devam ettiği görülür (Foto.1)⁷. Ayrıca mektep pencerelerinin kuzeyinde ve daha alt seviyedeki bir adet pencere de, arşiv belgelerinde yer alan alt katta iki adet dükkân olduğu bilgisini doğrulamaktadır.

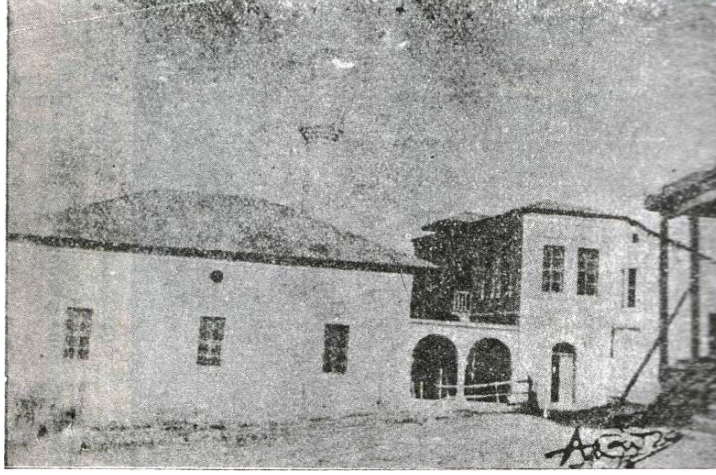

Foto.1: Cami ve mektebin doğu cepheden genel görünüşü. Ali Rıza Yalman (Yalgın) (1928)

Simetrik bir dış cephe düzenlemesine sahip olan mektebin doğu, batı ve güney cepheleri, üçgen kapı alınlıklarında kesintiye uğrayan, duvar yüzeyinden taşırılmış kornişle ikiye bölünmüştür (Foto.2). Böylece hem yapıya bir hareketlilik kazandırılmış, hem de iki kat vurgusu yapılmıştır. Mektebin kuzey cephesi yenilendiği için bu cephede korniş yer almamaktadır.

Mektep, güney cephede ikisi serbest, ikisi duvara bağlı dört ayağın taşıdığı üç yuvarlak kemer üzerinde yükselmektedir (Foto.3). Diğer cepheler ise duvarla kapatılmıştır.

Günümüzde kuzey cepheye, eksenden biraz doğuya kaydırılmış bir kapı açılmıştır. Bu kapıdan mektebe çıkılmaktadır. Yapının kuzey cephesi yeniden inşa edildiği için aslı hâlinde mektebe çıkışın nereden sağlandığı kesin olarak bilinmemektedir. Mektep, ortada bir sofa ve iki yanına simetrik

⁶ Köy Muhtarı İhsak Ergün: 1958 yılında Zahide Mavi adında bir kadının, yoldan geçen kamyonla mektebin kuzey duvarı arasında sıkışarak ölmesi üzerine, 1970'te bu duvarın yıkılarak biraz daha güneye alındığını aktarmıştır. Arazi çalışmamızdaki yardımları, misafirperverliği ve köy hakkında verdiği bilgiler için Güzeloluk Köyü muhtarı İhsak Ergün'e teşekkür ederim.

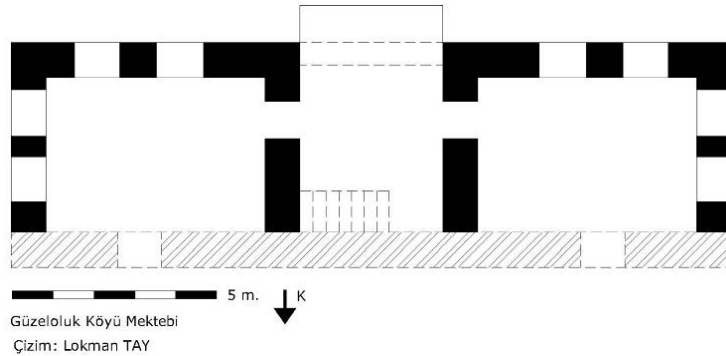
⁷ Yalman (Yalgın), age., s. 304.

olarak birer adet dershane odasının yerleştirildiği plana sahiptir (Çizim-1). Kuzey-güney yönündeki dikdörtgen planlı sofa, güney cephesindeki yuvarlak kemerle eyvan şeklinde düzenlenmiştir. Eyvan kemeri, duvardan taşıntı yapan düz yastıklar üzerine oturmaktadır. Sofa, iki adet taş konsol üzerinde güneye doğru balkon şeklinde çıkma yapmaktadır.

Foto.2: Mektebin güneybatıdan genel görünüşü.

Mektebin doğu ve batı cephelerine simetrik olarak yerleştirilmiş ikişer adet pencere bulunmaktadır. Güney cephede de eyvanın iki yanında yine simetrik düzenlenmiş ikişer adet olmak üzere toplam dört adet pencere açıklığı yer alır. Kuzey cephedeki iki adet pencere ise orijinal olmayıp, bu cephenin yenilediği döneme aittir. Yapının asli hâline ait olan pencereler, dışa taşkın söve ve lentolara sahip dikdörtgen biçimlidir. Pencerelerin dört köşesinde yanları hafif pahlanmış ve yüzeyleri boş bırakılmış kare şeklinde süsleme unsurları mevcuttur. Ayrıca pencere lentolarının üzeri, yine cepheden dışa taşırılmış profilli silmeler üzerine oturan ve yüzeyleri yalın bırakılmış üçgen alınlıklarla hareketlendirilmiştir. Yapının duvarları cepheden içe çöktürülerek de pencereler vurgulanmıştır.

Çizim-1: Mektebin ikinci kat planı.

Sofanın iki yanındaki kapılardan dersane odalarına geçilir. Sade bir iç düzenlemeye sahip olan yapının içerisinde pencere açıklıkları dışında hareketlilik görülmez. Ancak pencereler içeride oldukça yalın, düz dikdörtgen şekilde tasarlanmıştır. Mektebin üstü, içten suntayla kapatılmış düz tavan ve dıştan çinko kaplı kırma çatıyla örtülüdür.

Mektebin alt katında, doğu ve batı cephelerdeki kapılardan caminin avlusuna geçilir (Foto.2,4). Kapılar, cepheden dışa taşırılmış düz ve profilli silmelerle vurgulanmıştır. Kapı açıklıklarını örten basık kemerlerin her iki yanındaki içbükey ve dışbükey silmelerle hareketlendirilmiş konsollar üzerinde, yüzeyleri boş bırakılmış üçgen alınlıklar bulunmaktadır. Ayrıca kemer kilit taşlarında da bitkisel bezemeler uygulanmıştır. Caminin avlusunu oluşturan bu alanda mektebi taşıyan kare kesitli ayaklar mevcuttur. Günümüzde alt katın kuzey duvarı iç yüzlerine abdest muslukları yerleştirilmiştir.

Cami ve mektep, doğu ve batı cephelerinden ikişer adet yuvarlak kemerle birbirine bağlanmıştır (Foto.2,4). Kemerler, caminin kuzey cephesinde ve mektebin güney cephesinde bulunan, duvara gömülü kare kesitli birer ayak ile bu ayaklar arasındaki sekizgen sütunlar üstüne atılmıştır. Yanlardaki kare kesitli ayaklar ve sekizgen sütunlar, içbükey ve dışbükey silmelerle hareketlendirilmiş kaide ve başlıklara sahiptir. Sütun başlıklarında ayrıca bitkisel bezemeler uygulanmıştır.

Foto.3: Güney cephede mektebi taşıyan ayaklar ve avlu.

Foto.4: Cami ve mektebin kuzeydoğudan görünüşü.

2. Cami

Eser, kuzey-güney doğrultusunda dikdörtgen planlı harim ve kuzeybatı köşedeki tek şerefeli minareden oluşur (Çizim-2). İnşa edildiği alanın eğimli olmasından dolayı güney cephede yüksek bir su basman katı üzerine oturan caminin bu cephesi fevkanı bir görünüşe sahiptir. Su basman katının doğu, batı ve güney cephelerinde daire şeklinde havalandırma pencereleri mevcuttur⁸. Caminin son cemaat yeri bulunmamaktadır.

Yapının kuzey cephesinde bâni ya da usta adı geçmeyen H. 1290/M. 1873 tarihli bir kitabe mevcuttur. Başbakanlık Osmanlı Arşivi'ndeki yapının inşasına dair belgelerden en erken tarihli ise H. 1321/M. 1903-1904 yılına aittir⁹. Kitabe ve belgedeki tarihler farklı olduğu için yapının ne zaman inşa edildiğini kesin olarak bilemiyoruz. Ancak Ali Rıza Yalman'ın verdiği bilgiler doğrultusunda köy, 1873 yılında kurulmuşsa aynı yıl bu büyüklükte bir cami ve mektep inşa etmeleri mümkün görünmemektedir. Muhtemelen köyün ilk kurulduğu dönemde ihtiyaca yönelik küçük bir mescit inşa edilmiş ve zamanla yeni yapılan camiye bu mescidin kitabesi konulmuş olmalı. Özgür Aydoğan da köyün ilk kurulduğu yıllarda bugünkü caminin yerinde basit bir mescit inşa edildiğini belirtmektedir¹⁰. Bu durumda arşiv belgelerindeki M. 1903-1904'ü cami ve mektebin inşa tarihi olarak kabul edebiliriz.

⁸ Köy muhtarının verdiği bilgilere göre: daha önce cami içerisinden su basman katına iniliyormuş, ancak daha sonra burası kapatılmış.

⁹ B.O.A., MF., MKT., 851/27.

¹⁰ Özgür Aydoğan, *Milli Mücadele Kahramanı Tatarzade Ahmet Refik Bey*, Türk Eğitim-Sen Erdemli Şubesi Kültür Ve Sanat Yayınları, Erdemli 2011, s. 23.

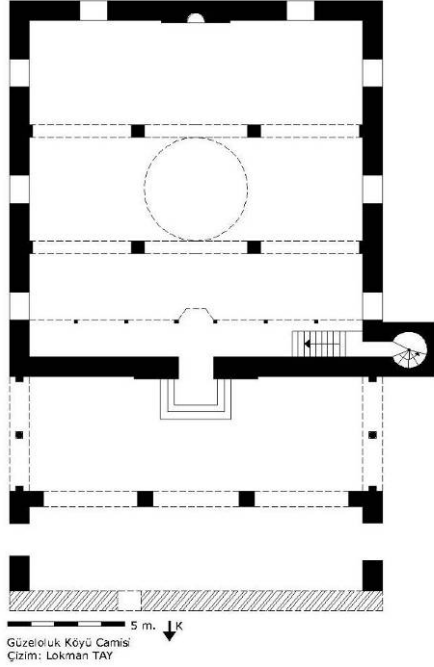

Foto.5: 1950’lerde yapıların genel görünüşü. (İbrahim Doğan Arşivi)

Çizim-2: Caminin planı.

Yapıda yer alan kitabelerin hiçbirinde bâni adı geçmemekle birlikte arşiv belgelerinde, cami ve mektebin, yöre halkının da katkılarıyla Böcüoğlu İbrahim Efendi tarafından inşa ettirildiğine dair bilgiler yer alır¹¹. Eserlerin inşasına yaptığı katkı nedeniyle, Böcüoğlu İbrahim Efendi’nin, “üçüncü rütbeden Nişan-ı Alî Osmaniye” ile ödüllendirilmesi teklif edilmiştir¹².

Caminin doğu ve batı duvarları, simetrik olarak yerleştirilmiş üçer adet dikdörtgen biçimli pencere ile boşaltılmıştır (Foto.4,6). Bu pencerelerden ortadakilerin üzerinde birer adet de daire şeklinde üst pencere mevcuttur. Güney cephede de dikdörtgen biçimli iki adet pencere açılmıştır. Doğu ve batı cephelerde olduğu gibi bu cephenin ortasında da bir adet daire şeklinde üst pencere bulunmaktadır. Kuzey cephede ise sadece iki adet daire şeklinde üst pencere yer alır (Foto.7).

Cami, mekteple aynı dış cephe tasarımına sahiptir. Duvar yüzeyleri iç çökertilerek pencereler öne çıkarılmıştır. Dikdörtgen biçimli pencereler mektepte olduğu gibi dışa taşkın söve ve lentolara sahiptir. Pencerelerin köşelerinde yanları hafif pahlanmış ve yüzeyleri boş bırakılmış kare şeklinde bezeme öğeleri bulunmaktadır. Ayrıca pencere lentolarının üzeri, yine

¹¹ B.O.A., MF., MKT., 1214/17-3.

¹² B.O.A., MF., MKT., 1214/17-3.

cepheden dışa taşırılmış profilli silmeler üzerine oturan ve yüzeyleri yalnız bırakılmış üçgen alınlıklarla hareketlendirilmiştir.

Foto.6: Cami ve minarenin kuzeybatıdan görünüşü.

Caminin kuzeybatısında avlu ile harimin kesiştiği köşede, kare kaide üzerinde yükselen çokgen gövdeye sahip tek şerefeli minare yer alır (Foto.6). 1970'li yıllarda yıldırım düşmesi sonucu minare kaideye kadar yıkılmıştır. 1978 yılında minare kaideden itibaren yeniden inşa edilmiştir. Cami ve minarenin görüldüğü 1950'li yıllarda çekilmiş bir fotoğrafta, kare kaidenin köşeleri pahlanarak çokgen gövdeye geçilmektedir (Foto.5)¹³. Kaidenin, kuzey ve güney cephelerinde içlerinde geometrik bezemeler olan ikişer adet daire şeklinde rozet bulunmaktadır. Batı cephesinde ise içerisinde merkezden dışa doğru ışımsal dağılımlar yapan, iki adet göz şeklinde madalyon mevcuttur. Minareye harimin kuzeybatı köşesindeki kapıdan çıkılır.

Kuzey cephenin ortasında, üç basamakla çıkılan, üçgen alınlıklı ve dışa taşkın taç kapı yer alır (Foto.8). Taç kapı, silmelerle yatay üç bölüme ayrılmıştır. İlk bölüm, eşik hizasındaki dışa taşkın profilli silmeler üzerine oturan sütuncelerle ikiye bölünmüştür. Taç kapıyı her iki yanda sınırlandıran plasterler ve sütunceler, içbükey ve dışbükey profillerle hareketlendirilmiş kaidelere sahiptir. Sütunceler ve plasterler arasında kalan bölümlere, zeminden dışa doğru taşırılmış ve yüzeyleri sade bırakılmış çeşitli geometrik formlara sahip iri panolar yerleştirilmiştir. İkinci bölüm, kemer üzengi

¹³ Kişisel gayretleriyle Güzeloluk Köyü'ne dair eski fotoğraflara ulaşan ve bu fotoğrafları bizimle paylaşma nezaketini gösteren İbrahim Doğan'a teşekkür ederim.

seviyesinden başlar ve kemer boyunca yükselir. Bu bölüm boş-dolu olacak şekilde bir sıra dış dizisiyle dikdörtgen çerçeve içine alınmıştır. Kapı açıklığını örten basık kemerin yüzeyi, oyma tekniğiyle oluşturulmuş karşılıklı zikzak motifleri ve bu zikzaklar arasında oluşan baklava dilimleriyle bezenmiştir. Ayrıca kemerin etrafı da, boş-dolu olacak şekilde dış dizisiyle çevrenmiştir. Üçüncü bölümde, düz ve profilli silmelerle oluşturulmuş üçgen alınlığın ortasında, dışa taşkın dikdörtgen kitabelik mevcuttur. Ancak kitabelik kısmında yakın bir tarihte konulduğu anlaşılan mermer bir levha bulunmaktadır. Levhanın ilk satırında Arapça: “*Bismillahirrahmanirrahîm*” yazılıdır. Bismelenin altındaki satırlarda ise; “*Ömrüne bereket cemaatine rahmet olsun, Cami Y.T. 1908 Minare Y.T. 1910*” ibaresi yer alır. Yapıda tarih bulunan tek kitabede H. 1290/M. 1873 yılı geçmesine karşın levhayı hazırlayanların 1908 ve 1910 tarihlerine nasıl ulaştıkları anlaşılamamıştır.

Foto.7: Caminin kuzey cephesi.

Üçgen alınlığın her iki alt köşesine dikdörtgen biçimli ve düz silmelerle çerçeve oluşturulmuş birer kitabe yerleştirilmiştir (Foto.9,10). Batı yandaki kitabede: “*La ilahe illallah Muhammedür’Resulallah, sene 1290*” yazılıdır.

Taç kapının doğu köşesindeki kitabede ise: “*Ya Hazreti Allah maşallah / Bi cismi insaf kebru sahab ola / Kenzi tokadın ___ arif ola*” ifadeleri okunabilmiştir. Kitabeden: “*İnsafın büyüğü büyük bir bulut olsa, takvanın da hazinesini bilen arif olur*”¹⁴ şeklindeki anlam çıkarılabilmıştır.

¹⁴ Kitabeleri okuyan ve açıklamalarını yapan değerli hocam Sayın Prof. Dr. Kerim Türkmen’e teşekkür ederim.

Caminin dış cephesindeki son kitabe kuzey cephenin batı tarafında ve oldukça yüksek bir yerde bulunmaktadır. Kenarları işlenmiş dikdörtgen bir çerçeveye sahip olan kitabenin ilk satırında: “*Maşallah Celle celalühü*” yazılır. Ancak bu ifadenin altında kalan kısım tıraşlanmıştır. Kitabenin tıraşlanan bölümünde usta isminin geçme ihtimali olduğu düşüncesindeyiz¹⁵.

Foto.8: Caminin taç kapısı.

Foto.9-10: Taç kapının iki yanındaki kitabeler.

Camiye mihrap eksenindeki basık kemerli açıklığa sahip taç kapıdan girilir (Foto.8). Kuzey-güney doğrultusunda dikdörtgen planlı harim, dördü serbest, dördü duvara gömülü, kare kesitli sekiz ayak üstüne, doğu-batı doğrultuda atılan sivri kemerlerle mihraba paralel üç sahna ayrılmıştır (Çizim-2; Foto.11,12). Caminin üstü, içten düz ahşap tavanla, dıştan çinko kaplı kırma çatıyla örtülüdür. Ancak harimin merkezinde dört ayağın üstüne oturan bir kubbe mevcuttur. Kubbe göbeğinde kenarları oyularak kabartılmış beş kollu yıldız motifi işlenmiştir. Kubbe eteğinde de çeşitli geometrik ve

¹⁵ Değerlendirme bölümünde bu konu ayrıntılı olarak tartışılmıştır.

bitkisel motiflerden oluşan dar bir bordür yer alır. Dış cephede lentolu olan pencereler, içeride yuvarlak kemerli bir tasarıma sahiptir. Harimin kuzey cephesinde ahşap malzemedan yapılmış kadınlar mahfili bulunmaktadır. Mahfile kuzeybatı köşedeki merdivenden çıkılır. Ahşap malzemedan yapılmış olan minber, vaaz kürsüsü ve kadınlar mahfili ile aynı özellikleri taşımaktadır.

Foto.11: Harim, güney cephe genel görünüşü.

Foto.12: Harim, kuzey cephe genel görünüşü.

Taş malzemedan yapılmış olan mihrap, taç kapı tasarımıyla büyük benzerlik gösterir (Foto.13). Mihrap, taç kapıda olduğu gibi düz ve profilli silmelerle yatay üç bölüme ayrılmıştır. Düz silmelerle oluşturulmuş kaideye

oturan mihrap, yarım daire kesitli nişe sahiptir. Kaideden kavsaraya kadar olan ilk bölüm, yüzeyleri yivli plasterlerle hareketlendirilmiştir. Plasterler arasında kalan bordürler meandır ve ağaç dizileriyle doldurulmuştur. İkinci bölüm, kavsara hizasında yükselen ve kitabeliği de çevreleyen bir silme kuşağıyla sonlandırılmıştır. Bu alan kitabe panosu hariç tamamen kıvrım dallar üzerine yerleştirilmiş yapraklardan oluşan bitkisel süslemelere sahiptir. Kavsaranın hemen üzerindeki kitabelik bitkisel motiflerle çevrelenmiştir (Foto.14).

Üç satırdan oluşan kitabenin okunuşu:

*“Bismillahirrahmanirrahim
Küllema dehale aleyha zekeriyyal mihrabe
İttebiû-ni ehdi-kum / Sebilür'reşad”.*

Kitabenin anlam:

*"Esirgeyen ve bağışlayan Allah'ın adı ile (başlamak)
Zekeriyya onun yanına, mabede her girişinde,
Siz bana uyun sizi doğru yola götüreceğim / irşad yolu”.*

Besmelenin altında, birçok yapının mihrabında kullanılan Âl-i İmrân suresinin 37. ayeti bulunmaktadır¹⁶. Üçüncü satırda ise Mü'min suresi 38. ayetinin bir bölümü yer alır¹⁷.

Üçüncü bölüm, kitabeliğin üstündeki orta bölümün daha yüksek tutulduğu yan yana üç alınlıktan oluşur. Yüzeyleri bitkisel motiflerle bezeli üçgen alınlıkların içleri de yine aynı tarz bitkisel süslemelere sahiptir. Üç alınlığın tepesine de taş malzemedeki yapılmış, hilalle sonlanan alemler işlenmiştir. Yanlardaki hilallerin içerisinde beş kollu yıldız, ortadakinin içinde ise yedi kollu yıldız yer alır. Ayrıca batı yandaki hilalin içerisinde “Maşallah Celle’şane”; doğu yandakinin içerisinde ise “Muhammed Aleyhisselam” yazılıdır.

¹⁶ Ayetin tamamının meali şu şekildedir: “Rabbi Meryem’e hüsnü kabul gösterdi; onu güzel bir bitki gibi yetiştirdi. Zekeriya’yı da onun bakımıyla görevlendirdi. Zekeriyya onun yanına, mabede her girişinde orada bir rızık bulur ve (Ey Meryem, bu sana nereden geliyor?) der; o da: bu, Allah tarafındandır. Allah, dilediğine sayısız rızık verir, derdi.” *Kur’an-ı Kerim ve Açıklamalı Meali*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2007, s. 53.

¹⁷ Ayetin tamamının meali şu şekildedir: “O iman eden kimse: Ey kavmim! Dedi, *siz bana uyun, sizi doğru yola götüreceğim.*”, *Kur’an-ı Kerim ve Açıklamalı Meali*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2007, s. 470.

Foto.13-14: Mihrabın genel ve detay görünüşü.

3. Çeşme

Eser, köyün merkezinde, cami ve mektebin yaklaşık 10 m. batısında yer alır. Üzerinde inşa ya da onarım kitabesi olmadığı gibi arşivde de çeşmeye dair herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır. Bu sebeple inşa tarihini ve bânisini kesin olarak bilemiyoruz. Ancak çeşmenin üstünde “*Güzeloluk 1908*” yazılı mermer bir levha bulunmaktadır. Malzeme ve yazı karakterinden yakın bir dönemde konulduğu anlaşılan levhadaki 1908’in çeşmenin gerçek inşa tarihini yansıttığı kanısındayız. Çeşmenin inşasında cami ve mekteple aynı malzemenin kullanılmış olması; cami içindeki kemer formlarıyla çeşme kemer formu arasındaki benzerlik bu görüşümüzün temellerini oluşturmaktadır. Ayrıca, Ali Rıza Yalman 1928 yılında köyü ziyareti sırasında köyle aynı adı taşıyan bir çeşmesinin olduğunu ifade etmiştir¹⁸. Yani bugünkü çeşmenin 1928 yılında varlığı kesinlik kazanmıştır. Bu sebeple çeşmenin de, cami ve mekteple birlikte Böcüoğlu İbrahim Efendi tarafından inşa ettirildiği düşüncesindeyiz¹⁹.

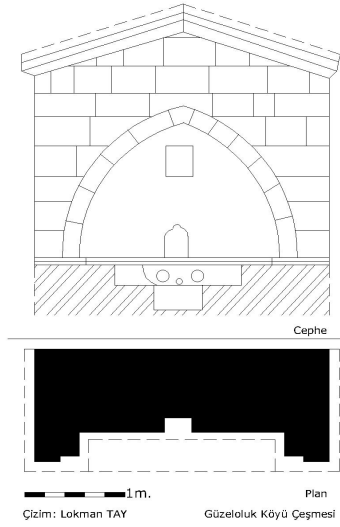
Bağımsız mahalle çeşmesi şeklinde tek cepheli ve tek kemerli olarak düzenlenen yapı hâlen kullanılmaktadır (Foto.15). Cami ve mektep gibi sarı renkli düzgün kesme taşla inşa edilen çeşmenin üstü kırma çatı şeklinde düzenlenmiştir. Yapıdan dışa taşırılmış düz bir saçak, çatının etrafını dolaşmaktadır. Orijinal çatının üstüne yakın bir tarihte, yaklaşık 10 cm. kalınlığında beton dökülmüştür. Çeşme; 2.72 m. yükseklikte, 2.95 m. genişlikte ve 1.18 m. derinliktedir. 0.31 x 2.05 m. ölçülerindeki çeşme nişini örten sivri kemer, aynı kotta çeşme nişini de dolaşan profilli silmeler

¹⁸ Yalman (Yalgın), age., s. 184.

¹⁹ Ayrıca köy halkından aldığımız bilgiler de bu düşüncemizi desteklemektedir.

üstüne oturmaktadır (Çizim-3). Çeşmenin etrafı silmelerin bulunduğu seviyeye kadar toprakla kaplı olduğu için yanlarda kemerin oturduğu ayakların olup olmadığını göremiyoruz.

Çeşme nişi içerisinde iki adet bardaklık bulunmaktadır. Altta, niş içerisini dolaşan silme kuşağının üstünde 0.23 x 0.35 x 0.15 m. ölçülerindeki üç dilimli kemerle sonlanan; üstte ise 0.27 x 0.32 x 0.15 m. ölçülerindeki düz dikdörtgen formlu bardaklık yer alır.

Çizim-3: Çeşmenin planı ve cephe görünüşü.

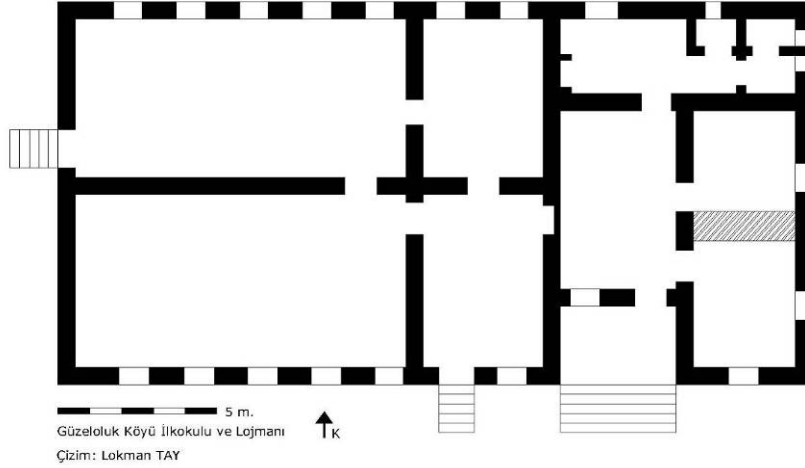
Foto.15: Çeşmenin genel görünüşü.

Çevrede başka su kaynağının bulunmaması köyün buraya kurulmasında çeşmenin etkili olduğunu düşündürmektedir. Ayrıca köyün adında da çeşmenin vurgulanmış olması, buraya “Güzeloluk” adının çeşmeden ötürü verildiğini akla getirmektedir²⁰.

4. İlkokul ve Lojmanı

Yapı, köyün güneyinde eğimli bir araziye kurulmuştur. Yüksek bir su basman katı üzerine tek katlı olarak inşa edilen yapı, doğu-batı yönünde dikdörtgen bir kütleden oluşur (Foto.16,17). Köy muhtarının verdiği bilgilere göre yapı, 1940 yılında köy halkı tarafından inşa edilmiştir. Yapının duvarları tamamen çimento harcıyla sıvalı olduğu için malzemesi tam olarak belirlenememiştir. Ancak yer yer sıvaların döküldüğü kısımlardan taş malzemeyle inşa edildiği anlaşılmaktadır. Yapının üstü içten düz ahşap tavanla, dıştan çinko kaplı kırma çatıyla örtülüdür. Sade bir düzenlemeye sahip olan yapıda herhangi bir süsleme ögesi görülmemektedir.

Doğu-batı doğrultusunda dikdörtgen planlı yapının doğu kısmı lojman, batı kısmı ise okul olarak inşa edilmiştir (Çizim-4). Ancak yakın bir tarihte köye yeni bir okul yapılması sonucunda yapı kullanım dışı kalmıştır.

Çizim-4: İlkokul ve lojmanın planı.

Okulun doğu kısmını oluşturan lojman kuzey-güney doğrultusunda bir plan arz etmektedir. Lojman, giriş mekânı dışında, iki oda, bir sofa, mutfak, tuvalet ve banyodan oluşmaktadır. Lojmana güneye açılan eyvan şeklinde düzenlenmiş sahanlıktan girilir. Giriş kapısı, kuzey-güney doğrultusunda dikdörtgen planlı sofaya açılır. Sofanın doğu duvarında yer alan iki kapıdan

²⁰ Köy muhtarı Ihsak Ergün: Köyün kuruluş aşamasında bugünkü çeşmenin yerinde bulunan ağaç oluktan dolayı buraya “Keloluk” adı verildiğini, daha sonra bugünkü çeşmenin inşa edilmesiyle birlikte köyün adının “Güzeloluk” olarak değiştirildiğini ifade etmiştir. Arşiv belgelerinde de köyün adının “Keloluk” olarak geçmesi Ihsak Ergün’ün verdiği bilgileri desteklemektedir.

odalara geçilir. Odalar birbirinden ahşap bir dolapla ayrılmıştır. Güneydeki odanın, doğu ve güney cephelerinde dikdörtgen biçimli birer adet; kuzeydeki odaninsa sadece doğu cephesinde dikdörtgen biçimli bir adet pencere açıklığı bulunmaktadır. Sofanın kuzey cephesindeki kapıdan da mutfak, tuvalet ve banyonun olduğu bölüme geçilir. Ancak bu kısım çok küçüktür.

Foto.16: İlkokul ve lojmanın güney cephe, genel görünüşü.

Foto.17: İlkokul ve lojmanın kuzey cephe, genel görünüşü.

Okulun, güney ve batı cephelerinde olmak üzere iki girişi mevcuttur. Okul dört mekândan oluşur. Güney cephedeki ana kapıdan girişte, kuzey-güney doğrultusunda dikdörtgen planlı bir sofa yer alır. Sofanın kuzey cephesindeki kapıdan öğretmenler odasına; batı cephesindeki kapıdan da güneydeki sınıfa geçilir. Öğretmenler odasının kuzey cephesinde dikdörtgen

biçimli iki adet pencere mevcuttur. Batı cephesinde de kuzeydeki sınıfa geçişi sağlayan kapı bulunmaktadır. Doğu-batı doğrultusunda dikdörtgen planlı sınıflar, simetrik olarak düzenlenmiştir (Foto.18,19). Sınıflar arasında geçişi sağlayan bir de kapı yer alır²¹. Güneydeki sınıfın güney cephesinde; kuzeydeki sınıfın da kuzey cephesinde dikdörtgen biçimli beşer adet pencere açılmıştır. Ayrıca okulun batı kapısı kuzeydeki sınıfa açılmaktadır.

Foto.18: İlkokul, güney cephedeki sınıf genel görünüşü.

Foto.19: İlkokul, kuzey cephedeki sınıf genel görünüşü.

²¹ Köy okullarında yürütülen çoklu eğitimin bir gereği olarak bu kapı açılmış olmalıdır. Çoklu eğitimde: 1. 2. ve 3. sınıflar aynı sınıfta; 4. ve 5. sınıflar da ayrı bir sınıfta ders gördükleri için, öğretmenin her iki sınıfı kontrol edebilmesini sağlamak amacıyla sınıflar arasında geçiş olması gerekiyordu.

5. DEĞERLENDİRME

Çalışmamıza konu olan yapılar plan, malzeme ve süsleme özellikleri açısından değerlendirilmiştir. Ancak incelediğimiz eserler farklı yapı türleri olduğu için plan özellikleri bakımından her yapıyı ayrı başlıklar altında değerlendirmeyi uygun gördük. Malzeme ve süsleme özellikleri açısından bütünlüğü sağlamak içinse yapıları birlikte ele aldık.

Köy muhtarının verdiği bilgilere göre cami, mektep ve çeşme Todori adında gayrimüslim bir yapı ustası ve Nicola adındaki çırağı tarafından inşa edilmiştir²². Ancak yapıdaki kitabelerin hiçbirinde usta adına rastlanılmamıştır. Muhtemelen caminin kuzey cephesindeki tıraşlanmış kitabede usta adı geçmekteydi. Bu kısım tıraşlanarak ustanın adı silinmiş olmalıdır. Yine köy muhtarının ifadelerine göre Güzeloluk Köyü'nde yaşayan Todori 1940'larda buradan sürülmüştür. Todori'nin sürgün edilmesinden sonra, şayet yapıda isminin geçtiği bir kitabe varsa, bunun tahrip edilmesi de oldukça mantıklıdır.

Yaptığımız arşiv çalışmalarında Güzeloluk Köyü'ndeki yapıların inşa defterlerinin varlığına dair herhangi bir bilgiye ulaşamamıştır. Ancak B.O.A.'de yer alan H. 1331 tarihli belgede, cami ve mektebin yaklaşık 1500 liraya mal olduğu bilgisine yer verilmiştir²³. 27 Aralık 1909 tarihili belgede Tedrisat-ı Aliye Dairesi birinci şube müdürü Hayri Bey'in 1500 kuruş maaşla buraya muallim olarak tayin olduğu belirtilmektedir²⁴.

5.1. Plan özellikleri

Mektep: Erken dönemlerde camilerde yürütülen eğitim faaliyetleri daha sonra mekteplerde²⁵ devam etmiştir. En geniş manada ilkokul olarak tanımlayabileceğimiz mektepler, Osmanlı Devletinde erken dönemlerden itibaren sıbyan mektebi adıyla inşa edilmeye başlanmıştır²⁶. Bursa Sitti Hatun Mektebi (Cami 1459–1460) Osmanlı mimarisinde bilinen ilk sıbyan mektebi olarak belirmektedir²⁷. Özellikle külliyelerin bir parçası olarak karşımıza çıkan mekteplerin birçoğunda, genellikle bir eyvan ve bir dersane odası olmak üzere iki birimden oluşan plan şeması uygulanmıştır²⁸.

İki katlı olarak düzenlenen mektebin alt katındaki dükkânlar günümüze ulaşamamıştır. İkinci katta yer alan mektep ise ortada eyvan şeklinde bir sofa

²² Güzeloluk Köyü Muhtarı Ihsak Ergün'ün verdiği bilgiler, köy halkından görüştüğümüz birçok kişi tarafından teyit edilmiştir.

²³ B.O.A., MF., MKT., 1214/17–3.

²⁴ B.O.A., MF., MKT., 1214/17–1.

²⁵ Mektepler için erken dönemlerde: Darü't-talim, mahalle mektebi, taş mekteb, sıbyan mektebi vb. gibi tabirler kullanılırken 1882'den itibaren Mekatib-i ibtidaiyye tabiri kullanılmaya başlanmıştır. Fehmi Yılmaz, *Osmanlı Tarih Sözlüğü*, Gökkuşbu Yayınları, İstanbul 2010, s. 413–414.

²⁶ Mektepler hakkında ayrıntılı bilgi için bk., Nebi Bozkurt, Cahit Baltacı, Zeynep Ahunbay, "Mektep", *İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C. 29, Ankara 2004, s. 5-9.

²⁷ Hakkı Acun, *Manisa'da Türk Devri Yapıları*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1999, s. 564.

²⁸ Acun, age., s. 564.

ve sofanın iki yanında birer adet derslane odasından müteşekkildir. Üsküdar Mihrimah Sultan Külliyesi Sıbyan Mektebi (1548)²⁹ ile İstanbul Gedikpaşa Sıbyan Mektebi'nin (1724'te yenilenmiş)³⁰ iki katlı düzenlenmiş olması ve alt katta dükkânların, üst katta ise mektebin bulunması bakımından Güzeloluk Köyü Mektebi'yle büyük benzerlik göstermektedir. Manisa Hatuniye Camisi Sıbyan Mektebi (1490–1491)³¹, Manisa Sultan Camisi Sıbyan Mektebi (1523)³², Manisa Yakut Ağa (Kurşunlu) Sıbyan Mektebi (1572)³³ bir eyvan ve bir derslane odasından oluşan benzer plan şemasındaki diğer örneklerdir.

Cami: Kuzey-güney yönünde dikdörtgen planlı caminin harimi; mihraba paralel üç sahnalı bir düzenlemeye sahiptir. Harimin üzeri içten düz ahşapla, dıştan kırma çatıyla örtülüdür. Ayrıca harimin merkezinde bir de kubbe yer alır. Yapının örtü sistemi: dördü serbest, dördü duvara gömülü, kare kesitli sekiz ayak üstüne atılan sivri kemerler vasıtasıyla taşınmaktadır. Kuzeybatı köşesinde tek şerefeli minaresi yer alan caminin son cemaat yeri bulunmamaktadır.

Harimin kurgulanışı bakımından caminin benzer örnekleri: Niğde Darüzzikir Mescidi (15.yy.)³⁴, Kemaliye (Eğin) Kışlacık Köyü Camisi (1596–1597)³⁵, Kayseri Yazır Köyü Camisi (1269–1270)³⁶, Kayseri Barsama Camisi (1567)³⁷, Kayseri Çukurlu Camisi (ilk inşası 1698)³⁸, Kayseri Seyit Gazi Camisi (19.yy. sonu)³⁹ sayılabilir.

Çeşme: Tek cepheli ve tek kemerli olarak bağımsız mahalle çeşmesi şeklinde düzenlenen yapı, sivri kemerli bir ön cephe düzenlemesiyle kırma çatılı örtüye sahiptir⁴⁰. Karaman Yukarı Mahalle Çeşmesi (18.yy. sonu, 19.yy. başı)⁴¹, Karaman Dahhak Sokak Çeşmesi (19.yy. başı)⁴², Karaman

²⁹ Doğan Kuban, *Kent ve Mimarlık Üzerine İstanbul Yazıları*, Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları, İstanbul 1998, s. 97–100.

³⁰ Emine Naza, "Gedikpaşa Camii ve Sıbyan Mektebi", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, Kültür Bakanlığı/Tarih Vakfı Yayınları, C. 3, İstanbul 1994, s.389.

³¹ Acun, age., s. 542–545.

³² Acun, age., s. 546–550.

³³ Acun, age., s. 551–556.

³⁴ Halit Çal, *Niğde Şehrindeki Ahşap Tavanlı Camiler ve Mescitler*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2000, s. 35–45.

³⁵ Kadir Pektaş, *Kemaliye (Eğin)'de Türk Mimarisi*, TŞOF Trafik Matbaacılık, Ankara 2006, s. 29–32.

³⁶ Yıldırım Özbek, Celil Arslan, *Kayseri Taşınmaz Kültür Varlıkları Envanteri*, C. 1, Kayseri Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Kayseri 2008, s. 86–90.

³⁷ Albert Gabriel, *Kayseri Türk Anıtları*, (Çev. Ahmet Akif Tütenk), Kayseri 1954, s.106.

³⁸ Özbek-Arslan, age., s. 136–138.

³⁹ Özbek-Arslan, age., s. 289–291.

⁴⁰ Bu tanımlama, Ayla Ödekan tarafından yapılan çeşmelerin bulunduğu yeri ve cephe düzenlemesini dikkate alan tipoloji örnek alınarak yapılmıştır. Çeşme tipolojileri hakkında ayrıntılı bilgi için bk., Ayla Ödekan, "Kentiçi Çeşme Tasarımında Tipolojik Çözümleme", *Semavi Eyice'ye Armağan*, İstanbul Yazıları, İstanbul 1992, s. 281–297.

⁴¹ Mustafa Denktaş, *Karaman Çeşmeleri*, Kıvılcım Yayınları, Kayseri 2000a, s. 79–81.

⁴² Denktaş, age., 2000a, s. 100–102.

Şıhlar Sokağı Çeşmesi (1852)⁴³, Karaman Yiyen Ağalar Çeşmesi (18.yy. sonu, 19.yy. başı)⁴⁴, Kayseri Keşlik Köyü Yukarı Mahalle Çeşmesi (1819)⁴⁵ ve Divriği Duru Köy Çeşmesi (1823–1824)⁴⁶ sivri kemerli ve kırma çatılı düzenlemeleriyle benzer örnekler olarak sayılabilir. Kemaliye (Eğin) Tanzıbo Çeşmesi (1856–1857)⁴⁷, Kayseri Çukurlu Camii Çeşmesi (16. yy. sonu, 17.yy. başı)⁴⁸ ve Kayseri Gesi Köprübaşı Çeşmesi (1794)⁴⁹ kırma çatılı örtü sistemi bakımından benzerlik gösteren örneklerdir.

İlkokul ve Lojmanı: Doğu-batı yönünde dikdörtgen bir kütlede oluşan ilkokul ve lojmanı birlikte inşa edilmiştir. Yapı, Anadolu'daki birçok örnekte olduğu gibi yüksek bir su basman katı üzerine tek katlı olarak yapılmıştır. Lojmanda, Türk ev mimarisinin tipik örneklerinden diyebileceğimiz; bir sofa etrafına odaların yerleştirilmesiyle oluşturulmuş plan uygulanmıştır. İlkokul ise, Osmanlı dönemi sıbyan mekteplerinde uygulanan plan şemasının devamı niteliğindedir. Güzeloluk Köyü Mektebi'nde olduğu gibi Osmanlı döneminde inşa edilen mekteplerin birçoğunda bir sofa ve iki dersane odasından oluşan plan şeması uygulanmaktadır. İlkokulda da sofanın devamında öğretmen odası ve iki dersane odası mevcuttur.

5.2. Malzeme: Cami, minare, mektep ve çeşme tamamen sarı renkli düzgün kesme taş malzemeyle inşa edilmiştir. Sadece mektebin sonradan yıkılan kuzey cephesinde çimento harcıyla örülmüş kaba yonu taşlar görülmektedir. Caminin mihrabı taş malzemedendir, harimin kuzeyindeki kadınlar mahfili, minber ve vaaz kürsüsü ise ahşap malzemedendir. İlkokul ve lojmanı ise çimento harcıyla sıvalı olduğu için malzemesi tam olarak görülemez. Ancak yer yer sıvaların döküldüğü kısımlardan taş malzeme ile inşa edildiği anlaşılmaktadır.

5.3.Süsleme: Cami ve mektepte geometrik ve bitkisel kompozisyonların uygulandığı taş süsleme görülmektedir. Caminin, taç kapısında, pencerelerinde, avlu kapılarında, avludaki sütun başlıklarında, minaresinde ve mihrabında süsleme bulunmaktadır. Mektebin pencerelerinde süslemelere yer verilmiştir. Çeşmede, niş içerisini de dolaşan profilli silme kuşağı dışında süsleme unsuru görülmez. İlkokul ve lojmanında ise herhangi bir süsleme öğesi yer almamaktadır.

XIX. yüzyılda yaygınlık kazanan daire şeklindeki pencereler Anadolu'nun farklı bölgelerindeki geç dönem yapılarında karşımıza

⁴³ Denктаş, age., 2000a, s. 71–74.

⁴⁴ Denктаş, age., 2000a, s. 77–79.

⁴⁵ Mustafa Denктаş, *Kayseri'deki Tarihi Su Yapıları*, Kıvılcım Yayınları Kayseri 2000b, s.111–112.

⁴⁶ Mustafa Denктаş, *Divriği'de Osmanlı Camii ve Çeşmeleri*, Sivas Valiliği Yayınları, Sivas 2010, s. 83–84.

⁴⁷ Pektaş, age., s. 149–152.

⁴⁸ Denктаş, age., 2000b, s. 52–55.

⁴⁹ Denктаş, age., 2000b, s. 96–97.

çıkılmaktadır. Kayseri Tomarza Merkez Camisi (1906)⁵⁰, Eskişehir Karaali (Mahmudiye) Camisi (19.yy. ilk yarısı)⁵¹, Konya Hacı Hasan Camisi (Onarım 1907)⁵² ve Talas Han Camisi'nde (1899)⁵³ daire biçimli üst pencereler uygulanmıştır. Camiler dışında geç dönem türbelerinden Kayseri Esmâ Hanım Türbesi'nde de (1889)⁵⁴ daire şeklinde pencerelere yer verildiği görülmektedir.

Cami ve mektepte görülen antik dönem yapılarını çağrıştıran üçgen alınlıklar geç dönemde birçok kamu binasında karşımıza çıkmaktadır. Kamu yapıları dışında, geç dönem kiliselerinde de üçgen alınlıkların uygulandığı görülür. Kayseri Meryem Ana Kilisesi (1830–1875)⁵⁵ üçgen alınlık kullanılan kiliselere örnek olarak verilebilir.

SONUÇ

Yaptığımız arazi çalışması ve arşiv taraması sonucunda Güzeloluk Köyü'nde bir cami, bir mektep, bir çeşme, bir de ilkokul ve lojmanı tespit edilmiştir. Asli hâllerini büyük oranda koruyan bu yapılar, plan malzeme ve süsleme açısından inşa edildikleri dönemin özelliklerini yansıtmaktadır. Yol çalışmalarında mektebin kuzey cephesi yıkılarak biraz daraltılmış ve alt katta yer alan iki adet dükkân da bu esnada yıkılmıştır. Cami ve çeşme günümüzde işlevini sürdürmektedir. Mektep, muhtarlık ve misafirhane olarak hizmet vermektedir. İllkokul ve lojmanı ise terk edilmiş durumdadır.

Sonuç olarak Anadolu'nun ücra köylerinden birinde inşa edilen yapıların bile Osmanlı Devleti'nin arşiv kayıtlarına geçirilerek bu esere muallim tayinin yapılması, Osmanlı'nın eğitime verdiği önemin göstergesidir. Ayrıca cami ve mektebin birlikte inşa edilmesi, yerleşik düzene yeni geçmiş bir oymağın eğitime verdiği önemi göstermesi bakımından da oldukça önemlidir. Bununla birlikte, Kurtuluş Savaşı'nda İçel bölgesinde ilk Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri'nden birinin Güzeloluk Köyü'nde kurulmuş olması, eğitimin, bir bölgenin hatta bir milletin kaderini nasıl değiştirebileceğinin de en büyük kanıtıdır.

⁵⁰ Yıldırım Özbek, "Kayseri Tomarza'da İkinci Abdülhamit Döneminde İnşa Edilmiş İki Yapı: Merkez Camisi Ve Müftülük Binası", *ODTÜ Mimarlık Dergisi*, C. 28/1, Ankara 2011, s. 55–68.

⁵¹ Aslı Sağıroğlu Arslan, *Anadolu Türk Mimarisi'nde Cami ve Mescitlerde Pencere Açıklıklarının Gelişimi*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, C. 3, Kayseri 2011, s. 1283–1291.

⁵² Sağıroğlu Arslan, *agt.*, C. 3, s. 1418–1429.

⁵³ Kerim Türkmen, "Talas'ta Türk Devri Yapıları", *Vakıflar Dergisi*, S. 26, Ankara 1997, s. 157–159.

⁵⁴ Türkmen, *agm.*, s. 160.

⁵⁵ Özbek-Arslan, *age.*, C. 2, s. 799–801.

Ek 1: Güzeloluk Köyü'ndeki Cami ve Mektebe Ait Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde Yer Alan Belgelerden Bir Örnek.

